

Александар ЈАКОВЉЕВИЋ
Народна библиотека Србије
Београд

ОСМАНСКА ТАПИЈА (*TAPÛNÂME*) МАНАСТИРА ВОЉАВЧА ИЗ 1538/9. ГОДИНЕ – ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ МАНАСТИРА

Апстракт: У раду је обрађена османска тапија манастира Вољавча датована 1538/9. годином која се налази у Архиву Србије у фонду Мите Петровића. Будући да припада врсти докумената чија је основна намена била да регулише односе на земљишним поседима, у извесној мери пружа податке за историју манастира. Употребљива је за историјску географију, микропомоју и ономастику источне подгорине Рудничке области где се налази манастир, што уз коришћење османских пописних дефтера омогућава да се просторно одреди његов положај у односу на сеоске насеобине које су се током 16. века налазиле на овом простору.

Кључне речи: Османско царство, Рудник, манастир Вољавча, Михајло Којчиновић, тапија, 16. век.

Вишевековним турским присуством значајан део докумената у манастирским ризницама чиниле су исправе османске провенијенције. Уско везани за потражиоца, најчешће локалног значаја, ови документи правно валидни на кадијском суду били су неопходни у свакодневной интеракцији са представницима власти те је њихово чување било од посебне важности. Међутим, тек мањи број манастира и цркава, углавном значајнијих, може се убројати у групу оних чија је таква грађа данас позната, или уопште сачувана, што је нарочито особено за период од 15. до 16. века.¹

¹ И. Јастребов, *Подаци за историју српске цркве. Из путничког записника*, Београд 1879; Д. Ихчиев, *Турските документи на Рилски манастир*, Софија 1910; Ј. Матасовић,

У Архиву Србије у фонду Мите Петровића сачувана је мања група докумената која је припадала манастиру Вољавча смештеном на обронцима Рудничке подгорине, некада значајног рударског средишта. Према врсти докумената у питању су тескере, бујурулдије, темесући, фетве, писма и тапије, настали махом током друге половине 18. века.² Међу њима се налази један усамљен документ датован 1538/9. годином који по дипломатичким особеностима спада у врсту османских извора познатих као тапије (*tapînâme*).³

Мада основни садржај није историографска непознаница овај документ до сада није критички објављиван. На њега се позива братство манастира Вољавча у молби од 20. јануара 1838. упућеној Народном суду у Крагујевцу поводом решавања једног земљишног спора. Уз молбу је тада био приложен и превод поменуте тапије.⁴ Идући тим трагом Мита Петровић је дошао до посуда оригиналног документа, који се тада још увек налазио у манастиру, на основу кога је урађен прецизнији превод објављен 1901. године.⁵ Додатно, у литератури се може сусрести помен још једног превода који се до 1941. налазио у оквиру старог фонда Народне библиотеке у Београду о чијој садржини је сачуван само каталожки опис.⁶

Фојничка регеста, Споменик СКА LXVII (1930) 61–432; Ф. Барјактаревић, *Турски документи манастира св. Тројице код Пљевље*, Споменик СКА LXXIX (1935) 1–85; М. Шакота, *Дечанска ризница*, Београд 1984; М. Шакота, *Студеничка ризница*, Београд 1988.

² Архив Србије [=АС], Збирка Мите Петровића [=ЗМП], 2, 4, 6–16, 19, 20, 23, 26.

³ АС, ЗМП, 2. Документ је датиран хиџретском 945. годином, уп. *Прилог* на крају овог рада.

⁴ АС, ЗМП, 6336. Братство манастира је замолило Народни суд да заштити земљиште манастира од становништва суседних села које га је бесправно користило. Тражено је да се границе одреде према турским тапијама према којима су настали преводи приложени уз молбу. Доцније, архивским сигнирањем фонда превод тапије је заведен под истом сигнатуром на којој се води и оригинални документ (АС, ЗМП, 2).

⁵ М. Петровић, *Финансије и установе кнежевине Србије до 1842*, I, Београд 1901, 775–776. Није сачуван рукопис овог превода али се може претпоставити да је аутор Н. С. Чохаџић чије се име налази у потпису превода свих осталих документа манастира Вољавча унутар фонда Мите Петровића. У оквиру првог издања истоименог дела из 1897. године ови документи нису били коришћени.

⁶ С. Матић, *Опис рукописа Народне библиотеке*, Београд 1952, 217, бр. 518. Уништен је заједно са фондом Народне библиотеке 1941. и вођен је као архивски рукопис из XIX века на једном табаку папира. Оригинал се налазио унутар такође уништеног „рукописа бр. 56“ – „тефтер манастира Вољавча“ из друге половине 18. века, из којег је доцније издвојен и заведен као посебна јединица. У приложеном опису се наводи да је у питању „тапија преведена с турског, дата 945 г. (1538/9) купцу Теодосију проигуману манастира Вољавче“.

Садржина поменуте тапије основа је ћириличних исписа објављиваних у два наврата током 19. века.⁷ Мада ниједно од издања не испуњава стандарде критички објављеног текста, због чега је њихова употреба у знатној мери отежана, извесно је да су у оба случаја, као предложак, коришћени данас непостојећи рукописи манастира Вољавча.⁸ Оба текста, уз незнатне разлике, садрже посебан део који би се на први поглед могао третирати као кратка хроника манастира Вољавча где се у форми краћих записа излаже историјат манастира и његовог ктитора Михаила Кончиновића. Истоветног садржаја је још један рукопис из 19. века који се налази у Архиву САНУ чије је порекло непознато.⁹

Постојање оригиналне тапије дуго је остала непримећена чињеница иако су документи манастира Вољавча непосредно по смрти Мите Петровића завршили у Архиву Србије у оквиру посебног фонда који је чинило више од 8000 разних архивалија.¹⁰ Тек се увидом у оригиналну тапију и њену садржину може видети да се сви главни елементи поменутог историјата манастира налазе сачувани на листу папира на ком је написана.

⁷ А. Вукомановић, *Извори изъ едне кронике*, Гласник ДСС II (1849) 1849, 206–207; П. Срећковић, *Записи из овчарских и кабларских манастира*, Гласник СУД XXV (1869) 66–73.

⁸ Подробније је познат само поменути *рукопис бр. 56* (Љ. Стојановић, *Каталог Народне библиотеке у Београду*, IV, Београд 1903, 387). Његов садржај у форми ћириличних записа првобитно је објављен у: Ђ. Даничић, *Записи из неколико рукописа*, Rad JAZU I (1867) 182–184, 187. Потом их је у знатно ширем обиму поново објавио Љ. Стојановић, уп. исти, *Стари српски записи и натписи*, II–III, Београд 1903–1905, бр. 3197, 3277, 3382, 3383, 3398–3412 итд. Индикативно је да се ни у једном од поменутих издања не указује на део који се односи на историјат манастира Вољавча.

⁹ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 9244. Сачуван је на једном табаку и води се под насловом „*Препис старог записа о Михаилу Којчиновићу*“ без назнака о ауторству. Додатном интервенцијом у једном слову исправљен је првобитно написан облик презимена Кончиновић. Осим мањих разлика у последњем пасусу текст је истоветан издању код П. Срећковића (Срећковић, *Записи*, 66–69).

¹⁰ Фонд је знатно касније сређиван при чему је турска грађа, највећим делом из 19. века, била расута по читавој збирци (М. Žeravčić, *Turski dokumenti u Državnom arhivu NRS*, ИГ 1–2 (1957) 67–68). Тапија се помиње тек са објављивањем аналитичког инвентара (*Zbirka Mite Petrovića 1711–1899*, I, Београд 1970, док. бр. 2). У опису ове архивске јединице није саопштен податак о постојању оригиналног документа те се говори само о њеној копији, односно препису. Поменута копија, што се види на основу аутографа оригинално је била део прилога придодатог поменутој молби упућеној Народном суду 1838. (АС, ЗМП, 6636). Факсимил документа без инвокације први пут је објављен у: Б. Челиковић, *Светилишта рудничког краја*, Крагујевац 1998, 54.

Документ завређује пажњу по питању критичког објављивања из разлога што су постојећи преводи непотпуни, недовољно прецизни по питању топонимије, термина и структуре текста, при чему је од посебног значаја да су имена двојице кључних сведока погрешно прочитана.¹¹ Уједно, како се садржина тапије налази у средишту свих постојећих разматрања по питању старине манастира Вољавча, објављивањем овог извора омогућава се увид у документ који садржински заузима најзначајнији део поменутог хронике.¹²

Тапије спадају у групу докумената приватно-правног карактера које нису издавали органи везани за централну администрацију. Будући да су у правном погледу биле у општој употреби њихова намена је била универзална.¹³ Као извори могу пружити опште информације везане за аграрне односе, врсте порезе, начин коришћења земљишног поседа; такође, могу бити и од посебног значаја за историјску географију, микротопонимију, ономастику итд.

Основна намена тапија била је регулисање односа на државној тзв. миријској земљи под чиме се подразумева свака обрадива површина намењена аграрном привређивању. Тапија је представљала и посебну врсту уговорног односа регулисаног законским нормама (*kânûn-ı sultânî*) које су прописивале околности под којима су могли да се остваре права и обавезе на уживање (*tasarruf*), односно коришћење прихода са неког земљишног поседа.¹⁴

¹¹ Прочитани су као Живко и Михајло Константиновић, уп. АС, ЗМП, 2; Петровић, *Финансије*, 777; Последњи објављени превод није рађен према сачуваном извору већ према постојећем преводу из 1838, уп. Н. Ђокић, *Прилог историји манастира Вољавча*, Шумадијски записи 3 (2006) 245–246, 249.

¹² Вукомановић, *Извори*, 206–207; Срећковић, *Записи*, 66–73; В. Петковић, *Преглед цркава кроз повесницу српског народа*, Београд 1950, 60; Р. Љубинковић, *Манастир Вољавча*, у: Археолошки споменици и налазишта у Србији, II – Централна Србија, Београд 1956; О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије*, Београд 1984, 80.

¹³ Више о томе вид. А. Fotić, *Tapuname on Vakif Lands – Contribution to the Ottoman Diplomats*, *Balkanica XX* (1989) 261–270; Д. Бојанић-Лукач – Т. Катић, *Османска документа о продаји турских имања кнезу Милошу Обреновићу*, Мешовита грађа XXVI (2005), 18–23.

¹⁴ *An Economic and Social History of the Ottoman Empire 1300–1914*, eds. Н. İnalcık and D. Quataert, Cambridge 1994, 104–110; С посебним освртом на манастирску земљу вид. А. Фотић, *Конфискација и продаја манастира (цркава) уз доба Селима II (проблем црквених вакуфа)*, *Balkanica XXVII* (1996) 49–56.

Документ који се прилаже показује један од начина коришћења државне земље, а истовремено указује и на процедуру непоходну за испуњавање услова притежавања. Дипломатички гледано, поседује све формалне елементе неопходне за правно валидну исправу која је уједно могла да послужи као доказно средство о праву на притежавање државног земљишта на било ком кадијском суду. Будући да приложени документ не одступа од већ анализираних и довољно познатих дипломатичких форми¹⁵, биће указано само на она места која су од даљег значаја.

Тапије су могле да обухватају више различитих врста земљишног поседа када су гласиле на истог потражиоца. Земљиште манастира Вољавча одређено као пашњак, шума и планина као и три вакуфске воденице¹⁶ на реци Сребрници чинило је главни предмет трансакције при чему су прецизно одређене и описно наведене њихове границе ослоњене на локалну топономију и ономастику о чему ће додатно бити речи.

Елемент од посебног значаја налази се на десној бочној маргини документа где су уписана имена хришћана и муслимана, најчешће истакнутих лица из локалне средине у својству сведока обављеног правног чина. Посебно побуђује пажњу будући да се овде наводи име поменутог „ктитора“ манастира. Додатно, на полеђини папира на ком је исписана тапија састављен је текст у форми краћег записа на српском језику чиме је укратко препричана садржина документа. Обично је то чинило лице које је добијало документ бележећи околности, повод и датум добијања исправе. Таква пракса је иначе посведочена на бројним примерима и указује на чињеницу да званични документи писани турским језиком нису увек били разумљиви онима који су их у наредним деценијама поседовали те је њихов кратак садржај био неопходан из практичних разлога. Уједно представљају и значајно сведочанство о савременом језику. Међутим, очигледно погрешан датум уписан уз садржину тапије који одговара 1530. години¹⁷ сам по себи указује на један од извора, који се сада поуздано може идентификовати, искоришћен за састављање поменутог историјата манастира.¹⁸

¹⁵ Fotić, *Tapinate*, 261–270; Бојанић-Лукач – Катић, *Османска документа*, 18–23.

¹⁶ О проблему истовремене употребе појмова „вакуф“ и „тимар“ на државној земљи вид. Фотић, *Конфискација и продаја манастира*, 54–56. Као што је већ указано, и у овом случају реч „вакуф“ треба пре свега схватити у техничком значењу као завештану имовину, тј. завештање.

¹⁷ Вид. садржај записа у *Прилогу*. Текст је исписан рукописом друге половине 18. века.

¹⁸ Овај податак је присутан у: Вукомановић, *Извори*, 207. Не налази се у издању П. Срећковића. Доцније је тумачен или преузиман у литератури као година подизања

Смештен на источним обронцима Рудничке подгорине, у тешко приступачном терену, обраслом густом шумом, испресецаним брзим токовима реке Сребрнице и њених притока, манастир Вољавча је заузео значајно место у модерној српској историји као прво седиште Правитељствујушег Совјета. Међутим, старина манастира, оправдано услед изворних ограничења, није у довољној мери позната нити је поуздано утврђена.

Границе и међе манастира оквирно се могу одредити према географским особеностима земљишта на којима се заснива топонимија из приложене тапије. На истоку се спуштала према реци Клисурси; на северу је допирала до реке Сребрнице где су се налазиле границе и међе села Страгари – а да се манастир граничио са овим селом показује и присуство два сведока из овог села приликом одређивања граница; даље, на западу се спуштала према горњем току реке Сребрнице и њених притока попут Стрпчанског потока, и на крајњем западу допирала је до брда Јавор (постоји и данас као и топоним Јаворски поток) са којим је уско био везан неубицирани топоним Извор. Јужна страна се простирала према некадашњем старом Рудничком путу везујући место Рудник са долином реке Груже преко села Каменице и истоимене реке.¹⁹

Већ је познато да се манастир под тим именом први пут помиње у једном пописном дефтеру из времена султана Мурата III (1574–1595) у ком се јавља као „манастир Св. Арханђела друго име Вољавча“.²⁰ У сачуваним пописним дефтерима из 15. и 16. века у оквиру Рудничке нахије помиње се неколико манастира под именом Арханђел (према патрону цркве којем је посвећена) што је додатно отежавало идентификацију Вољавче. Тапија указује на то да се манастир под тим именом јавља већ 1538/9. Захваљујући топонимији која се помиње у документу могуће је додатно померити први помен манастира. Манастир Св. Арханђели који се јавља у пописном дефтеру насталом 1516. уз белешку да је био изван дефтера (*hâriç ez-defter*) са приходима уписаним унутар села Стрпче поље (*İstrbçe Pole*) поуздано може да се идентификује као Вољавча.²¹ Данас не

односно година обнове манастира, уп. Петковић, *Преглед цркава*, 60; Љубинковић, *Манастир Вољавча*, 127; Зиројевић, *Цркве и манастири*, 80; Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак 1476–1560. Земља – насеља – становништво*, Београд 2004, 286.

¹⁹ Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд 1974, 103–104.

²⁰ Зиројевић, *Цркве и манастири*, 80.

²¹ ВВА, ТТ 1007 (1516), 149. Разлог зашто се јавља уз приходе села Стрпче поље је тај да су манастирски виногради били измешани са виноградима становништва села (*Bâğları re'âyâ bâğlar ile mahlûtdur*); А. Аличкић, *Турски катастарски пописи*

постоји село под тим именом али на његов оквирни положај упућује топоним Стрпчански поток²² који се под истим именом наводи међу границама и међама манастирске земље 1538/9. године. Дата топонимија уз податке из пописних дефтера омогућава да се поуздано идентификује и некадашње село Десановац које се налазило негде источно од манастира према реци Клисури. Данас постоји речица Десановац, а само село се у пописима помиње 1476–8, 1516. и 1530.²³ да би му се након тога изгубио траг.²⁴

Како за овај терен није особено постојање већих комплекса обрадивог земљишта погодног за сејање житарица, у привредном погледу читава област је вероватно била у уској вези са производњом сребра у бројним рудничким коповима што показује и име реке Сребрнице.²⁵ Османски дефтери указују да је допунску привредну грану представљало виноградарство, чему је свакако погодовала конфигурација земљишта.²⁶ Услед тога управо су највећу ставку у приходима тимара чинили приходи од винограда и посредно се може закључити да је виноградарство било развијено још у време које је претходило османском освајању.

Пре свега због интензивне експлоатације рудника сребра, у првој половини 15. века у овој области се налазило једно од повремених боравишта српских деспота. У изворима се помиње под именом Рудничка

неких подручја западне Србије, XV и XVI век, Чачак 1984, 299; О. Зиројевић је претпоставила могућност да се ради о манастиру Вољавча, уп. Зиројевић, *Цркве и манастири*, 45.

²² Десна притока реке Сребрнице у њеном горњем току, уп. *Бенералштабна карта краљевине Србије*, размера 1: 75.000, Београд 1894, секција Д4. Један од извора воде којим се служио манастир називао се „Стрпчанска чесма“, уп. Б. М. Дробњаковић, *Јасеница. Антропогеографска испитивања*, Београд 1923, 355.

²³ ВВА, ТТ 16 (1476–78), 323; ВВА, ТТ 1007 (1516), 160; *MAD 506 Numaralı Setmendire Livâsı İcmâl Tahrîr Defteri (937/1530)* [=MAD 506], <Dizin ve Tıkıbasım>, Анкара 2009, факсимил стр. 20. Име села је на основу пописа из 1476–78. раније читано као *Висановац*, уп. Аличкић, *Турски катастарски пописи*, 217; Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак*, 165; На основу пописа из 1516. као *Хрсановац*, уп. Аличкић, *Турски катастарски пописи*, 302. Следствено томе није дата убикација села.

²⁴ Село се не помиње у попису из 1560, уп. ВВА ТТ 316 (1560), 40–67, као ни у попису из 1572, уп. ВВА ТТ 517 (1572), 98–124. Није га могуће наћи ни у једном познијем попису цизје области Рудник, уп. О. Зиројевић, *Попис цизје рудничке области из 1639. године*, у: Патријарх српски Арсеније III Чарнојевић и велика сеоба Срба 1690. године, Београд 1997, 38–46.

²⁵ V. Simić, *Istoriski razvoj našeg rudarstva*, Beograd 1951, 195–204; М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни*, II, Београд 1962, 10–13.

²⁶ С. Катих, *Рудник под османском влашћу у XV и XVI веку*, ИЧ 55 (2007) 136.

Сребрница за коју је познато да су у њој у неколико наврата боравили деспот Стефан, а потом и деспот Ђурађ.²⁷ Сребрница ја имала своје утврђењем и чинила је део одбрамбеног система средњовековног Рудника. У османским пописима из 15. и 16. века ово утврђење се више не помиње, услед тога што је вероватно још у време османског освајања Рудничке области изгубило некадашњу функцију. Просторна веза са некадашњим утврђењем одржала се кроз име села Придворица за које је у попису из 1572. назначено да јој је друго име било Сребрница.²⁸ И ово село које се налазило нешто западније од манастира Вољавча у близини рушевина некадашње тврђаве по свој прилици се граничило са земљиштем поменутог манастира.

Традиција по којој је Михаило Кончиновић био оснивач Вољавче и да је притом потицао из Рудничке Сребрнице, свакако везана за сам манастир, увелико је била оформљена већ тридесетих година XIX века.²⁹ Њеним писаним обликом могу се сматрати поменути исписи састављени на основу манастирских рукописа. Брзо је уочено да у њој постоје опречни елементи који се не могу довести у склад са познатим изворима што се пре свега односи на део према ком је ктитор манастира живео још у давном 11. веку у време византијског цара Константина Мономаха.³⁰ Поред покушаја да се критички разложи поменута традиција и да се тако објасне сви елементи у њеном настајању³¹, настојало се да се поменуто име оснивача доведе у везу са неком од личности познатих на основу извора из 15. века.³²

Мада није могуће тачно утврдити све елементе у њеном настанку највише из разлога што је рукописна грађа манастира неповратно изгубљена, садржај приложене тапије из 1538/9. поуздано омогућава да се открије главни извор за настанак централне конструкције о ктитору манастира који је „во свое име“ и „во име светаго Архистратига Михаила“

²⁷ Динић, *За историју рударства*, 19; Сребрница (В. Петровић), *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, редактор С. Мишић, Београд 2010, 281.

²⁸ ВВА, ТТ 517, 108; А. Аличич, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије, XV и XVI век*, III, Београд 1985, 27–28.

²⁹ АС, ЗМП, 6336; Милићевић, *Манастири*, 61–62.

³⁰ Милићевић, 61–62.

³¹ Љубинковић, *Манастир Вољавча*, 125–127. С правом је сматрао да се радило о компилацији састављеној на основу више извора, али је погрешно претпоставио да је у њој садржана и оснивачка повеља манастира уп. *Исто*, 127.

³² *Исто*, 129.

дао земљу манастиру „*јаже имејаше во својој власти*“.³³ Управо земља која се тумачила као лична имовина ктитора и која је тада „приложена“ манастиру, по реду навођења апсолутно одговара централном делу садржине тапије из 1538/9. где се набрајају границе и међе манастирске земље. Увидом у тапију поуздано се може тврдити да сам ктитор и дародавац није именом изведен из неке средњовековне повеље³⁴ већ се налазио на маргини овог турског документа у својству једног од сведока извршеног правног чина. А, на основу тог помена потребно је и исправити читање имена у Михаило Којчиновић, будући да патронимик није изведен према непостојећем облику Кончин који је претежан у литератури већ према личном имену Којчин – **Кочин**.³⁵ У конструкцији „манастирске хронике“ је као најстарији документ који је у вези са земљишним поседима манастира узета турска тапија из 1538/9, а не средњовековна повеља.³⁶ Исто тако, није постојала ни породица „Кончиновић“ у периоду Деспотовине, нити је „игуман Вољавче Теодосије“ био од „Кончиновича“, будући да се у тапији јавља једноставно као монах Тодосије који је калуђер манастира Вољавча.

Идентификовањем основног извора за настанак историјата манастира намеће се питање: да ли су и још неки од преосталих делова текста за које нису утврђени извори исто тако засновани на данас непознатим изворима? То посебно треба да се има у виду када се посматра текст који је објавио П. Срећковић у знатно ширем обиму.³⁷ За помен Живка Којчиновића, такође присутног међу сведоцима тапије из 1538/9. који је са Михајлом вероватно био у најближим сродничким везама, везује се један други манастирски запис. На основу тога, управо се за Живка може поузданије тврдити да је био међу ктиторима манастира пошто се наводи да је захваљујући његовим настојањима 1551. године покривена манастирска певница за коју се каже да је дао и да се подпише – тј. да се украси фрескама. Истовремено се према истом извору каже да је покрио две

³³ Вукомановић, *Извори*, 206–207; Срећковић, *Записи*, 66–67.

³⁴ Љубинковић, *Манастир Вољавча*, 127.

³⁵ С. Новаковић, *Српски поменици XV–XVIII века*, Гласник СУД 42 (1875), 70; Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, I, Београд 1902, бр. 1697.

³⁶ Љубинковић, *Манастир Вољавча*, 125.

³⁷ Срећковић, *Записи*, 67–69. Ова претпоставка се заснива на оправданој основи будући да се делови текста који се односе на историју манастира у другој половини 18. века садржински подудару са још два османска документа која се налазе у фонду Архива Србије (ЗМП, 13, 15). Међутим, свака даља анализа би превазишла намену овог рада.

ћелије са западне стране манастира и да је тада манастир поново потврдио земљу „по првом ограниченију“ ферманом султана Сулејмана.³⁸ Таква традиција је, на извештан начин могла, да се сачува и дуже памти унутар самог манастира. Уколико би се то прихватило као могућно, један од Којчиновића би се заиста са правом могао сврстати међу ктиторе манастира, каквих је заиста било међу хришћанима током 16. века. Скорија истраживања су показала да су хришћани, нарочито они који су живели у близини рударских средишта активно учествовали у њиховој експлоатацији, при чему су њихове платежне способности, а самим тим и могућности вишеструких друштвених утицаји били реалног садржаја.³⁹

³⁸ Вукомановић, *Извори*, 206–207; Срећковић, *Затиси*, 66–67.

³⁹ Катић, *Рудник*, 133–155.

Прилог:

Превод:

Он!

Разлог писању писмене је следећи: наше земље манастира Вољавча од села наших тимара у Рудничкој нахији које уживам са узвишеним часним беретом текуће деветсто четрдесет пете године, са пашњаком, шумом, планином и на води Сребрници три вакуфске воденице са земљиштем на све четири стране и објашњењем граница и међа земљишта на све четири стране од поменутог манастира: До извора Ваведења и од воде на доњој страни идући до Клисуре; одатле на доњој страни до воденичиштâ на води Сребрници идући до потока Бадњеван и на горе од воде Сребрнице идући до потока Стрпче; одатле идући до извора Извор; од подножја Јавора идући право горе идући до испасишта; стари пут идући до Рудничког пута; идући до земље где излази сунце; одатле све до Десуновца; одатле идући право планином Рисовац на горе до Великог камена; одатле од Беле воде идући до Остојанине; одатле од Десуновачког пашњака надоле идући до Великог потока и до Сувог потока; одатле све до извора Ваведење. Пошто је на захтев, према овако описаном начину и према закону султана, дата тапија калуђеру Тодосију који је монах поменутог манастира, предата је ова тапунама да се са наше стране и извана ниједан појединац не уплиће у његово коришћење. Нек се пружи на увид у време када затреба. Године 945 [1538/9] // Понизни слуга Мехмед заим Рудника. Крај

[Сведоци]:

Живко Којчиновић // Михајло Којчиновић // Јован Марковић Страгари // Петар Јовановић Страгари // Мехмед спахија Рудник // Али-беше Рудник // Ахмед-ага Мехмед-оглу // Јусуф-ага син Јакуба

Транскрипција:

Hüve

[1] vech-i tahrîr-i hurûf oldur ki [2] işbu tokûz yüz kırk beş senesinde bâ-berât-ı şerîf-i ‘âlişân ile mutasarrîf oldüğım Rûdnîk nâhiyesinde timârımız kurâlarından [3] Vâlâfça manâstırı ârâzilerimizi örüsiyle korısiyla dâğıyla ve Sîrebeninçe sûyû üzerinde üç ‘aded vakıf değîrmeni ile taraf-ı [4] erba‘aları ârâzileri ile manâstırı mezbûrden taraf-ı erba‘ası ârâzi-yi hudûdları ve sınırları beyânıyla Vivâdîne [Voyvâdîna] [5] kâynâğına ve sûyundan âşâğı yânında Klisûra`ya vârinca ândan âşâğı yânında Sîrbeninçe`ye sūyû üzerinde değîrmenleri yerleri [6] Badnevân deresine vârinca ve Sîrebeninçe sūyûndan yûkârisında Stîrepçi deresine vârinca ândan İzvora kâynâğına vârinca [7] Yâvorında dibinden dik yûkârı yâylâya vârinca eski yol Rûdnîk yoluna vârinca güneş çıkdığı yere vârinca [8] ândan Desûnofçe`ye dek ândan Risofçe dâğıyla dik yûkârı Büyük Taş`a vârinca ândan Beyâz sūyundan *Ostoyanına* [9] vârinca ândan Desûnofçe yâylâsında âşâğısından Büyük Dere`ye vârinca Kûrı Dere`ye dek ândan Vivâdîne [Voyvâdîna] kâynâğına [10] varıncaya değin mezkûr manâstırın keşîşi olân Todosi râhibe tâlibi olmağla kânûni sultâni üzere bu minvâl muharrer üzere [11] tapûsı virûb tarafımızdan ve taraf-ı âhardan ferd-i vâhid mûmâna‘at eylememek içün yedine işbu tapûnâme virildi vakti hâcetde [12] ibrâz oluna

sene 945 [1538/39]

Bende // Mehmed zâ‘im-i Rûdnîk // temme

[Şühûd ul-hâl]:

Jifko Koyçinovik // Mihâylo Koyçinovik // Yovân Mârkovik İstrağârli // Petar Yovânavik İstrağârli // Mehmed sipâhi Rûdnîk // Ali beşe Rûdnîk // Ahmed âğâ Mehmed oğlı // Yûsuf âğâ ibn Ya‘kûb

[На полеђини документа]:

Мемедъ спаниа из РѢдника даде тапию на зе[млѢ] монастира Волвче в лето по рождестве христове ~ ꙗ ѡ ѡ при игѢменѢ иеромонахѢ кирь Ѳев-досію

Aleksandar Jakovljević

**OTTOMAN TITLE-DEED (*TAPÛNÂME*) OF
VOLJAVČA MONASTERY FROM YEAR 1538/9. - APPENDIX TO
THE HISTORY OF THE MONASTERY**

Summary

In this article based on an Ottoman document from the year 1538/9. preserved in the Archives of Serbia in the fund of Mita Petrović several questions related to the monastery Voljavča have been analyzed. This document known as title-deed (*tapû*) was observed from diplomatic point of view in accordance with the type and purpose of sources to which it belongs. On its basis it was possible to determine the first mention of the monastery in the available sources, probably from 1516. Also, due to this document we have partially analyzed genesis and background of the so-called “monastery chronicle” present in historiography since the mid-19th century in which the founder of the monastery was identified as Michael Kojčinović, a person mentioned for the first time in the available sources among the witnesses of title-deed from 1538/9. This document also provides several insights into the extent of the monastery land included within one of the *timâr*’s in Rudnik district based on the former historical toponymy and onomastics, which is still largely preserved today.

Key Words: The Ottoman Empire, Rudnik district, Voljavča monastery, Michael Kojčinović, title-deeds, 16th century.

Чланак примљен: 04. 05. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.